

УДК 378.126:37.06

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/26.195824>

Катерина ЗАВІЗІОН,
orcid.org/0000-0003-2618-6360

аспірантка,
викладачка кафедри англійської філології та перекладу
Університету імені Альфреда Нобеля
(Дніпро, Україна) zavizion.katherine@gmail.com

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Стаття присвячена презентації ходу та результатів експериментальної перевірки ефективності впровадження педагогічної технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі їх фахової підготовки.

Активні євроінтеграційні процеси, розвиток новітніх засобів комунікації та зв'язку сприяли зміні соціального замовлення та підвищенню вимог до академічної підготовки фахових перекладачів. Нові завдання, що постають перед сучасною педагогічною наукою, вимагають оновлення традиційних підходів до навчання студентів-філологів.

У статті наведено аналіз робіт сучасних науковців, педагогів, психологів та лінгвістів, які присвячені аспектам міжкультурної комунікації у фаховій діяльності перекладача. Проведено компаративний аналіз підходів до визначення понять «педагогічна технологія», «технологічність». Презентовано власне розуміння поняття педагогічної технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів.

Розкрито сутність трьох етапів (констатувальний, формувальний, контрольний) реалізації експериментальної перевірки означеної технології, яка відбувалась на базі кафедри англійської філології та перекладу університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро).

Наведено критерії та методи оцінки сформованості трьох компонентів комунікативної культури перекладача, а саме світоглядного, комунікативно-конструктивного та особистісного, а також досліджуваного феномену в цілому.

Представлено кількісний та якісний аналіз результатів експериментального впровадження педагогічної технології за участі 573 здобувачів третього та четвертого року навчання, які сформували контрольну (265 студентів) та експериментальну (272 студенти) групи. Наведено узагальнені висновки щодо перспектив подальшого впровадження даної педагогічної технології в процес академічної підготовки майбутніх перекладачів.

Ключові слова: результати, експериментальна перевірка, етапи впровадження, педагогічна технологія, комунікативна культура перекладача.

Kateryna ZAVIZION,
orcid.org/0000-0003-2618-6360

PhD Student,
Teacher at English Philology and Translation Department
Alfred Nobel University
(Dnipro, Ukraine) zavizion.katherine@gmail.com

EXPERIMENTAL TESTING RESULTS OF PEDAGOGY TECHNOLOGY OF FORMING FUTURE INTERPRETERS' COMMUNICATIVE CULTURE

The article is dedicated to presentation of experimental process and its results in implementation of pedagogy technology of forming future interpreters' communicative culture in the process of their academic education.

Intensive eurointegrative processes, new means of communication development resulted in the change of social demand for improvement of future interpreters' training. New tasks that are now given to modern pedagogical science demand revising traditional approaches to philology students' training.

Thus the article presents analysis of works by modern scientists, experts in pedagogy, psychology and linguistics, which are dedicated to various aspects of international communication in professional interpreters' work. We have done a comparative analysis of such notions as "pedagogic technology" and "technological effectiveness". Moreover, we have presented personal understanding of the notion "pedagogy technology of forming future interpreters' communicative culture".

The article presents the essence three stages (statement, formative, control) of the technology experimental testing which was held in the English Philology and Translation Department at Alfred Nobel University.

We have offered criteria and methods to assess development level of the three components of communicative culture. The abovementioned components are the following world-view, communicative-constructive, individual and the communicative culture as an integral notion.

The article presents quantity and quality analysis of the experimental testing of pedagogy technology implementation. The total amount of students who took part in the experiment is 573 that combine 265 students in the control group and 272 students in experimental group. What is more, we have presented generalized conclusions to future prospective of the given technology implementation to future interpreters' academic training.

Key words: *results, experimental testing, stages of implementation, pedagogy technology, interpreter's communicative culture.*

Постановка проблеми. Розширення міжнародних зв'язків фахівців різних галузей, мультинаціональність сучасного бізнесу та зміна соціального замовлення до професії перекладача зумовили необхідність вдосконалення та модернізації підходів до підготовки фахівців з білінгвальної комунікації. Успішний перекладач ХХІ століття має не лише досконало володіти двома мовами, а й виступати посередником між двома культурами, усвідомлюючи етносоціологічні особливості представників різних мовних спільнот. Саме тому вирішення проблеми формування комунікативної культури майбутніх перекладачів є важливим завданням педагогічної теорії та практики.

Аналіз досліджень. В сучасній педагогічній теорії та практиці питання розробки педагогічної технології є досить актуальним. Проте науковці мають різні підходи до визначення даного терміна та його складників. В. Монахов презентує педагогічну технологію як системне та послідовне втілення на практиці заздалегідь розробленої моделі педагогічної діяльності з проектування, організації та реалізації навчального процесу (Монахов, 2001). У роботах науковця зазначається, що педагогічна технологія має включати в себе систему засобів досягнення поставлених цілей та умов управління навчальним процесом. Автор виокремлює такі характеристики педагогічної технології:

- системність;
- структурованість;
- відтворюваність;
- запланована ефективність;
- адаптивність системи вимог до сучасного навчального процесу;
- наявність мотиваційного компоненту та його реалізація через концепцію розсіяних методичних знань;
- наявність системи діагностики та контролю досягнення поставлених педагогічних цілей.

Тракування поняття «педагогічна технологія», запропоноване В. Докучаєвою, є дещо іншим. Авторка визначає даний термін як «сукупність процесів, правил, що виконують підпорядковальну (нормотворчу) та упорядковальну (алгоритмізуючу) функції стосовно дій проекту-

вальника, які спрямовані на створення заданого об'єкта – інноваційної педагогічної системи» (Докучаєва, 2007: 172).

В. Беспалько, який описує педагогічну технологію як «діяльність, спрямовану на створення умов для формування особистості»; «раціонально організовану діяльність щодо забезпечення досягнення мети педагогічного процесу», наводить п'ять принципів проектування педагогічної технології:

- 1) принцип цілеспрямованості;
- 2) принцип обґрунтованості цілей навчання та виховання;
- 3) принцип завершеності навчання;
- 4) принцип природності (вмотивованості);
- 5) принцип інтенсивності дидактичного процесу (Беспалько, 1995).

Н. Волкова наголошує: «Технологічність намагається відповісти на запитання про те, яким чином краще здійснювати освітню діяльність» (Волкова, 2006).

У рамках нашого дослідження поняття «педагогічна технологія формування комунікативної культури майбутніх перекладачів» розуміється як сукупність логічно упорядкованих операцій, методів та засобів навчання, втілення яких призведе до формування належного рівня комунікативної культури майбутніх фахівців з перекладу; система форм контролю та корекції, що поетапно (пропедевтичний, змістово-процесуальний, рефлексивний, контрольний-оцінний) упроваджуються в процес фахової підготовки філологів та сприяють досягненню запланованого результату.

Мета статті – презентувати результати дослідно-експериментальної перевірки педагогічної технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі їх фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Науково-педагогічний експеримент, що становить основу нашого дослідження, було реалізовано в три таких етапи: констатувальний (2014–2015 рр.), формувальний (2015–2018 рр.) та контрольний (2018–2019 рр.). Базою проведення експериментального дослідження була кафедра англійської

філології та перекладу університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро).

Констатувальний етап (2014–2015 рр.) експериментальної перевірки ефективності впровадження педагогічної технології передбачав дослідження та компаративний аналіз сучасного стану проблеми дослідження в Україні та світі. Було сформульовано гіпотезу, мету та завдання, проведено аналіз програмно-нормативних документів та освітніх програм низки ЗВО України та Європи, презентовано теоретичне обґрунтування сутності феномену комунікативної культури перекладача та його складників, визначено методи та стратегію проведення експериментального дослідження, встановлено кількісний та якісний склад учасників експерименту та експериментальних груп, підтверджено факт однорідності груп, що були залучені до дослідження, виявлено методи та критерії діагностики рівня сформованості складників комунікативної культури майбутніх перекладачів та феномену в цілому, отримано вхідні дані щодо реальної педагогічної практики формування комунікативної культури майбутніх перекладачів у процесі академічної підготовки.

На *формульованому етапі* (2015–2018 рр.) було здійснено дослідно-експериментальну перевірку встановленої гіпотези, впроваджено в навчальний процес фахової підготовки розроблену та теоретично обґрунтовану технологію формування комунікативної культури майбутніх перекладачів, проаналізовано результат проміжних та кінцевих зрізів, які дозволили здійснити експериментальну перевірку ефективності зазначеної технології.

Реалізація формульованого етапу експериментальної перевірки впровадження педагогічної технології відбувалась протягом трьох років. Кількісний склад учасників експерименту становив 537 студентів третього та четвертого року навчання кафедри англійської філології та перекладу університету імені Альфреда Нобеля. Загальну кількість здобувачів було розділено на контрольну (265 студентів) та експериментальну (272 студенти) групи. Викладання в контрольній групі передбачало послуговування традиційною навчальною програмою, у контрольній групі відбулося оновлення змісту таких навчальних дисциплін, як «Ділова іноземна мова», «Усний переклад», «Лінгвокраїнознавство», «Основи теорії мовної комунікації», «Практичний курс англійської мови», «Філософія», «Етика», «Основи психології». Крім того, було впроваджено спецкурс «Комунікативна культура перекладача» та додаткову позааудиторну роботу.

Реалізація *контрольного етапу* (2018–2019 рр.) мала на меті моніторинг, аналіз та систематизацію результатів експериментального дослідження, проведення статистичного аналізу отриманих даних, формулювання загальних висновків щодо ефективності практичного застосування запропонованої педагогічної технології та визначення перспектив подальшого дослідження даної проблеми.

Розкриємо основні методи перевірки рівнів сформованості компонентів комунікативної культури перекладача, а саме світоглядного, комунікативно-конструктивного та особистісного.

З метою визначення рівня сформованості **світоглядного компоненту** в рамках експеримен-

Таблиця 1

Зміна показників рівнів сформованості компонентів комунікативної культури у студентів контрольної та експериментальної групи

Рівень сформованості	Група студентів			
	КГ (265 осіб)		ЕГ (272 особи)	
	Етап експерименту			
	Констатувальний	Формувальний	Констатувальний	Формувальний
Світоглядний компонент				
Високий	22	23,9	21,5	39,6
Достатній	32,5	36	33,1	39,3
Низький	45,5	40,1	45,4	21,1
Комунікативно-конструктивний компонент				
Високий	17,2	19,7	18,5	49,1
Достатній	40,8	48,4	37,7	25,6
Низький	42	31,9	43,8	25,3
Особистісний компонент				
Високий	17,8	17,7	18,7	39,4
Достатній	38,9	42,9	40	46,8
Низький	43,3	39,4	41,3	13,8

тального дослідження було проведено контроль повноти та міцності засвоєння студентами фонових соціолінгвокультурологічних знань та встановлено рівень сформованості навичок і умінь їх доцільного використання у процесі здійснення перекладацької діяльності.

На формуальному етапі експериментальної перевірки ефективності впровадження педагогічної технології відзначалась позитивна тенденція в змінах рівнів сформованості світоглядного компоненту комунікативної культури як в експериментальній групі, так і в контрольній, проте в останній вони були незначні. У ході компаративного аналізу даних, наведених в таблиці 1, було виявлено, що в експериментальній групі відбулось незначне збільшення кількості здобувачів з високим рівнем сформованості даного критерію (+1,5%), а кількість студентів з низьким рівнем сформованості даного критерію зменшилась лише на 0,1%. За аналогічний період формуального етапу експериментального впровадження педагогічної технології в експериментальній групі був відзначений приріст кількості респондентів з високим рівнем сформованості світоглядного компоненту на 15,7%. Також тут відбулося значне зменшення кількості студентів з низьким рівнем сформованості даного критерію (-19%).

Основним критерієм для визначення рівня сформованості **комунікативно-конструктивного компоненту** комунікативної культури майбутніх перекладачів були обрані висновки викладачів таких навчальних дисциплін: «Основи теорії мовної комунікації», «Практичний курс англійської мови», «Лінгвокраїнознавство», «Усний переклад», «Ділова іноземна мова», спецкурсу «Комунікативна культура перекладача». Під час проведення підсумкового контролю успішності студентів у вивченні означених дисциплін викладачі оцінювали рівень сформованості комунікативно-предметних, білінгвально-бікультурних, невербально-етичних, психолінгвістичних, оцінно-рефлексивних умінь здобувачів. Окрім того, значна увага приділялась позааудиторній роботі майбутніх перекладачів.

Порівнюючи показники сформованості комунікативно-конструктивного критерію в контрольній та експериментальній групах, констатуємо, що за умови дотримання традиційної освітньої програми даний компонент збільшився лише на 2,5%. Послугування даною педагогічною технологією в експериментальних групах сприяло збільшенню кількості здобувачів на 24,9% та зниженню кількості студентів з достатнім та низьким рівнем на 22,8% та 6,6%. Отже, відбулося зна-

чне підвищення якості студентського двостороннього перекладу, адже майбутні фахівці з високим показником комунікативно-конструктивного критерію краще розпізнають та трактують невербальні меседжі співрозмовника, здатні застосувати набуті теоретичні знання в практичній діяльності, виявляють тенденції до загального підвищення рівня культури фахового спілкування та професійної етики.

Аналізуючи здобутки студентів контрольної групи за аналогічний період, відзначаємо збільшення кількості респондентів з достатнім рівнем сформованості комунікативно-конструктивного компоненту на 7,6% та зменшення кількості здобувачів з низьким рівнем на 10,1%. Виявлення такої тенденції свідчить про недостатню мотивацію студентів до самовдосконалення, особистого розвитку та неусвідомлення ролі комунікативної культури у фаховій діяльності перекладача.

Діагностика **особистісного критерію** сформованості комунікативної культури студентів-філологів була здійснена шляхом виявлення рівнів сформованості його компонентів, зокрема емпатії, толерантності, емоційного інтелекту та рефлексії.

Провідним методом виявлення рівня *емпатійності* в нашому дослідженні було використання Шкали емоційного відгуку (Balanced Emotional Empathy Scale – BEES), розробленої Альбертом Меграбяном (Mehrabian, 2000).

Послугування методикою діагностики загальної комунікативної толерантності, яка була представлена В. Бойко в навчальному посібнику «Практична психодіагностика» (Райгородский, 2001), дозволило визначити рівень сформованості *толерантності* здобувачів. Використання даної методики дозволило виявити і проаналізувати толерантні та інтолерантні установки майбутніх перекладачів.

Аналізуючи рівень сформованості *емоційного інтелекту*, ми спирались на роботи С. Кагана (Kagan, 2004). Автор виділяє міжособистісний та внутрішньоособистісний інтелект індивіда. У рамках нашого дослідження наявність високого рівня одного чи всіх компонентів емоційного інтелекту свідчить про здатність майбутнього фахівця з двомовної комунікації розпізнавати та сприймати емоції співрозмовника, виступати в ролі ефективного співрозмовника, уникати конфліктних ситуацій, успішно працювати в команді та підтримувати комфортний психологічний клімат в колективі.

Аналіз рівня рефлексивності здобувачів передбачав послугування методикою визначення рівня рефлексивності А. Карпова (Карпов, 2003). Студенти з високим рівнем сформованості даного складника особистісного критерію виявляли

Зміна показників рівнів сформованості комунікативної культури у студентів контрольної та експериментальної групи

Рівень сформованості	Група студентів			
	КГ (265 осіб)		ЕГ (272 особи)	
	Етап експерименту			
	Констатувальний	Формувальний	Констатувальний	Формувальний
Високий	17	19,4	17,6	41,9
Достатній	39,4	42,4	43,2	44,6
Низький	43,6	38,2	39,2	13,5

схильність до самоаналізу, виявлення та корекції допущених помилок. Така схильність сприяла підвищенню якості подальшої перекладацької діяльності.

Аналізуючи дані щодо сформованості особистісного компоненту, наведені в таблиці 1, виявляємо таку динаміку: в контрольній групі кількість здобувачів з високим рівнем збільшилася на 0,9%, в експериментальній – на 21,7%. Такі результати ми пов'язуємо з інтенсивним використанням ігрових технологій в навчальному процесі, а також з активним залученням студентів до позааудиторної роботи – засідань дискусійного клубу, воркшопів тощо.

Завершальним етапом експериментального впровадження педагогічної технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів було проведення контрольного зрізу для визначення рівня сформованості цілісного феномену комунікативної культури перекладача. Динаміку зміни показників наведено в таблиці 2.

Порівнюючи результати вхідного тестування та контрольного опитування на завершальному

етапі експерименту, констатуємо незначне збільшення кількості студентів з високим рівнем сформованості комунікативної культури в контрольній групі (2,4%) та різке зростання відповідного показника в експериментальній групі (24,3%). Схожу тенденцію відзначаємо, порівнюючи показники здобувачів з низьким рівнем сформованості досліджуваного феномену: контрольна група – -5,4%, експериментальна група – -25,7%.

Висновки. Проведений компаративний аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності впровадження педагогічної технології формування комунікативної культури майбутніх перекладачів дозволяє зробити висновок, що модифікація навчального процесу з урахуванням необхідності формування умінь та навичок лінгвокультурологічного спрямування має значний позитивний вплив на рівень сформованості досліджуваного феномену в експериментальній групі порівняно з учасниками експерименту в контрольній групі. Отже, можемо дійти загального висновку щодо коректності встановленої в дослідженні гіпотези.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kagan S. & Kagan M. 2004. *Multiple Intelligence. The Complete MI Book*. San Clemente, CA.
2. Mehrabian, A. 2000. Beyond IQ: Broad-based measurement of individual success potential or “emotional intelligence”. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*.
3. Беспалько В. П. *Педагогика и прогрессивные технологии обучения*. Институт профессионального образования Министерства образования России. Москва. 1995.
4. Волкова Н. П. *Професійно-педагогічна комунікація* : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія». 2006.
5. Докучасва В. В. 2007. Теоретико-методологічні засади проєктування інноваційних педагогічних систем. Луганськ, 2007.
6. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. *Психологический журнал*. 2003. Т. 24. № 5.
7. Монахов В. М. Педагогическое проектирование – современный инструментальный дидактических исследований. *Школьные технологии*. 2001.
8. Райгородский Д. Я. 2001. *Практическая психодиагностика. Методики и тесты* : учебное пособие. Самара : «БАХРАХ-М».

REFERENCES

1. Kagan S. & Kagan M. 2004. *Multiple Intelligence. The Complete MI Book*. San Clemente, CA.
2. Mehrabian, A. 2000. Beyond IQ: Broad-based measurement of individual success potential or "emotional intelligence". *Genetic, Social and General Psychology Monographs*.
3. Bepal'ko V. P. 1995. *Pedagogika i progressivny`e tekhnologi obucheniya. [Pedagogy and progressive teaching technologies]*. Moskva, Rossijskaya Federacziya: i`nstitut professional`nogo obrazovaniya Ministerstva obrakhzovaniya Rossii.
4. Volkova N. P. 2006. Profesi`jno-pedagogi`chna komuni`kaczi`ya [Professional pedagogy communication]. [Navchal`nij posi`bnik]. Ki`yiv: VCz "Akademi`ya". [In Ukrainian].
5. Dokuchayeva V. V. 2007. Teoretiko-metodologi`chni` zasadi proektuvannya i`nnovaczi`jnikh pedagogi`chnikh sistem. [Theoretical and methodological basis for projecting innovative pedagogy systems]. Doktornauk. Lugans`k, 2007. [In Russian].
6. Karpov A. V. 2003. Refleksivnost` kak psikhicheskoe svojstvo I metodika ee diagnostiki. [Reflection as a psychological feature and methods of its diagnostic]. V: Psikhologicheskij zhurnal. T. 24. # 5. [In Russian].
7. Monakhov V. M. 2001. Pedagogicheskoe proektirovanie - sovremenny`j instrumentarij didakticheskikh issledovanij. [Pedagogic projecting – a modern tool for didactic research]. V: Shkol`ny`e tekhnologii. [In Russian].
8. Rajgorodskij D. Ya. 2001. Prakticheskaya psikhodiagnostika. Metodikii testy. [Practical psychological diagnostic. Methods and tests]. [Uchebnoe posobie]. Samara: «BAKhRAKh-M». [In Russian].